

Wprowadzenie

Ochrona środowiska leśnego w dzisiejszych czasach jest sprawą niezwykle ważną, szczególnie biorąc pod uwagę fakt, iż obecnie 70% lasów Europy klasyfikowanych jest jako półnaturalne, a 4% jako plantacje, czyli ogółem 3/4 europejskich lasów znajduje się pod wpływem człowieka (Lasy Europy, 2007). Analizując wpływ antropopresji lub jakichkolwiek innych czynników na lasy, należy rozpatrywać je jako element środowiska przyrodniczego. W takim ujęciu można prześledzić współzależności i wzajemne oddziaływania poszczególnych elementów między sobą, a więc także wpływ każdego komponentu środowiska na lasy. Lasy jako element ekosystemu spełniają wszystkie trzy jego podstawowe funkcje, czyli stwarzają warunki do bytowania ludzi i zwierząt, dostarczają surowców oraz energii dla procesów produkcji i konsumpcji, a także pochłaniają produkty uboczne działalności człowieka, między innymi odpady i zanieczyszczenia (Borys, 1996). Ponadto lasy są niezbędne do utrzymania życia na Ziemi, ponieważ w procesie fotosyntezy produkują tlen atmosferyczny zapewniający przeżycie organizmom zużywającym go do oddychania. Biorą także udział w kształtowaniu globalnego klimatu i w regulacji stosunków wodnych (Richling, Solon, 2011). Nie można pominąć również roli estetycznej oraz pozytywnego oddziaływania lasu na człowieka (Fiedor, 1993). Według Instytutu Badawczego Leśnictwa pełnione przez lasy funkcje można podzielić następująco:

- funkcje ekologiczne - wpływ na klimat i obieg wody, przeciwdziałanie powodziom, lawinom, osuwiskom, ochrona przed stepowaniem i erozją,
- funkcje produkcyjne - odnawialna produkcja biomasy,
- funkcje społeczne - kształtowanie korzystnych warunków zdrowotnych i rekreacyjnych, tworzenie miejsc pracy (Raport o stanie lasów..., 2009, 2010, 2011).

Zbiorowisko roślinne to część biocenozy (fitocenoza), która jest podstawową jednostką roślinności o powtarzalnej strukturze przestrzennej i gatunkowej. Fitocenoza wraz z zoocenozą zajmują siedlisko, czyli biotop. Lasy są zbiorowiskiem roślinnym o dużej złożoności i charakteryzują się dominującym znaczeniem drzew w strukturze oraz funkcjonowaniu, a także najwyższym zorganizowaniem i złożonymi relacjami między komponentami

(Gwiazdowicz, 2005). Doniosła rola środowiskowa i wysoki poziom złożoności sprawiają, iż lasy powinny być obiektem szczególnego zainteresowania i troski. Podejście takie jest realizowane od kilku dziesięcioleci. Pawłowski już w 1950 r. pisał: „Z punktu widzenia fitosocjologicznego najważniejszym, a nawet jedynie istotnym zadaniem jest zabezpieczenie przed zniszczeniem i zachowanie na stałe całych zespołów roślinnych. Ochrona pojedynczych, starych drzew albo też parków, ważna ze względów estetycznych czy pamiątkowych, ma dla nas wartość tylko ograniczoną [...] naprawdę skuteczną ochroną gatunków da się bowiem przeprowadzić jedynie przez ochronę zespołów, w których rosną” (Gwiazdowicz, 2005).

Ze względu na tak duże znaczenie lasy są obiektem działań ochronnych. W Polsce najważniejszymi dokumentami traktującymi o lasach są:

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2011 r. Nr 34, poz. 170),
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59),
- Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 listopada 2012 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania planu urządzania lasu, uproszczonego planu urządzania lasu oraz inwentaryzacji lasu (Dz.U. z 2012 r. Nr 0, poz. 1302),
- Polityka Leśna Państwa, dokument podpisany przez Radę Ministrów 22 kwietnia 1997 r., w którym zawarto między innymi określenie tej polityki, jej cele oraz priorytety (Polityka Leśna Państwa, 1997).

Najważniejsze aspekty ochrony przyrody zawarte w ustawie o lasach z 1991 r. (Dz.U. 1991 Nr 101, poz. 444) opisane są w czterech zasadach: powszechnej ochrony lasów, trwałości utrzymania lasów, zrównoważonego wykorzystania wszystkich funkcji lasów oraz powiększania zasobów leśnych. Temat podjęty w niniejszej pracy wpisuje się w realizację tych zasad poprzez próbę wprowadzenia metodyki oceny podatności lasów na degradację. Może ona być narzędziem wspomagającym ochronę zasobów leśnych.

Poprzez powszechną ochronę lasów rozumie się wykonywanie zabiegów ochronnych zabezpieczających lasy przed pożarami, szkodliwymi owadami lub grzybami oraz ochronę gleb i wód leśnych. Kolejny priorytet trwałości lasów (utrzymanie ciągłości) opiera się na obowiązku zachowania roślinności leśnej, naturalnie występujących bagien, wprowadzeniu nowej uprawy leśnej w ciągu pięciu lat po wycięciu, przebudowie drzewostanów zgodnej z ustalonym planem urządzania lasu, a przede wszystkim racjonalnym użytkowaniu lasu z wykorzystaniem wszystkich jego funkcji, ale bez obniżania produktywności. W celu wdrożenia trzeciej zasady – zrównoważonego rozwoju – ustawodawca nakłada obowiązek inwentaryzacji lasów, aktualizacji zasobów, a także jak najskuteczniejszego prognozowania zmian w nich zachodzących. Ostatnia zasada powiększania zasobów leśnych jest realizowa-

na na drodze zwiększania powierzchni lasów oraz poprzez utrzymanie stałego wzrostu zasobów leśnych liczonych w metrach sześciennych stojących na pniu (ustawa o lasach, Dz.U. z 2011 Nr 12, poz. 59; Polityka Leśna Państwa, 1997).

Podjęty w niniejszej pracy temat podatności lasów na degradację jest ważny ze względu na ogromne znaczenie lasów dla człowieka i ekosystemów. Realizacja założonych celów badawczych pozwoli na lepsze poznanie mechanizmów wpływających na kondycję drzewostanów.